

Hiru [d'] accord-e

Hiru akorderekin eraikitako kanten arima ferekak ulertzen dituen gorputz batek, hitzak aukeratu eta horiek ordenatuz, nola deskribatu dezake musika?

Musika kritika Euskal Herrian galbahe profesional espezi-fikorik ez duen diziplina izanik, musikaren inguruan idazten duenarentzat erronka handia da zentzumenen erotikaren bidez jasotakoak paper batean idaztea. Are gehiago, kritika idaztea ez da batere esker oneko lana musika kritikari zilegitasun eskasa aitortzen zaion euskal musika kritikariarentzat, haren ardura baita, ezaugarri subjektiboei jarraiki, sormen lan baten dohainak gorestea uztan jasotako beste hainbat lanen artetik. Kritikariak bi modutara egin dezake: lehena gustuko dituen lanak aipatu eta isilpean gorde ditzake gustuko ez dituenak. Bigarrena, sinpleki, kontrako ariketa egitea da. Jaki-na, kritikari batek koherentea izan behar du bere jardunean.

Euskal Herrian musika kritika hedabide espezializatu zein orokorretan argitaratzen den arren, 2015eko azaroan zuzeneko kontzertu-elkarrizketa akustikoan «hemen ez da musika kritikarik» esan zuen Gorka Urbizurekin bat datoz asko. Baieztapen horrek oraindik ere 2016an bueltarik izan ez duen eztabaida utzi zuen mahai gainean: euskal musika kritika kultur iraupenaren aldeko militantzia ariketa da, edo euskal musikaren kalitate-neurria hartzen lagundu dezakeen tresna?

Aukeraketa boterearen estigma kritikarena bada ere, kazetaritzak dauka erakusleihoan zer jarri erabakitzeke aukera. Hari horri tiraka, nabarmena izan da iaz hasitako ibilbideari aurten ere grinatsu eusteko hedabideek egin duten esfortzua: Arrosa sarean, irrati pribatuetan, irrati publikoetan, egunkarietan,

aldizkarietan, atari digitaletan zein Euskal Herriko telebista kate publiko eta pribatuetan izan dute musikariek tokia. Kopuruz lotsagarriki eskasak diren saio espezializatueta zein orokorretan egon dira. Haatik, sortzaile guztiek ez dute pisu berdina izan, eta, tamalez, 2015eko urrian Kanaldude telebista katearen eta Radiokultura irratiaren elkarlanari esker jaio zen *Hertzetan* saioak 2016an amaitu du ibilbidea, hamar saiorekin ehundutako musika artxibo lana utzita. Euskal musika, oraindik ere, espazioak betetzeko eduki kultural legez jotzen da, ikus-entzunezko piezak lotzeko tresna izan beharrean, alegia, iragarkietan, kareetan edota trantsizioetan erregularki erabilia izan beharrean. Horrela, bada, bi dira ondorioak: batetik, euskal musikaren erabilera ez dago normalizatua, eta, bestetik, kritikaren eztabaida airean egon arren, egitatea da euskal gizartea musikarekiko kritikoa dela.

Folklore: pop kolore, rock ohore

Espazioak betetzeko eduki kultural legez hartzen dena, ares-tian, espazioak hartzeko borrokarako tresna zen. Euskal musikak izaera kolektibo nabarmena zeukan giza taldeen arteko lotura indartzeko ahalmena zeukan heinean; horregatik, sistema politikoa eraldatzearen aldekoak ziren letrekin elikatutako abestiek nitik kolektibora egiteko adina energia zeukaten. Hau da, musikak eraldaketarako kolektibo politikoa sortu eta borroka indartzeko gaitasuna zeukan. Euskal herritarren gogoan dira Kortaturen *Sarri*, *Sarri* edo tankerako rock kantak, zeinak, gaur egun, ereserki bilakatzeaz gain, gure herriko folklorearen parte ere badiren ohiturak eta nortasuna biltzen baitituzte.

2016ko musika uztak erakutsi digun bezala, orduko errealitatea itzulbiratu dugu, eta entzuleriak nahiago du kolektibotik nira bidaia egiten duen musika entzun, halaber, sortzaileak ere garai batean baino lerratuago baitaude tankera horretako letrekin lan egitera. Gainera, 2016an igarri dugu abestien edukiak ez duela zertan kolore melodikoa mugatu,

hau da, barren sentimentalak askatzen dituzten abestiek ez daukatela zertan abiadura motelik izan. Dagoeneko, *Harro* izeneko azken diskoarekin pop rock esperimentazioaren euskal abangoardia dela erakutsi duen Zea Mays taldeak nabarmendu digu hori, adibidez. Baita Grises, Kometa, Rural Zombies edota Belako taldeek ere.

Egoera horretara nola heldu garen ulertzeko, atzera begiratu behar dugu eta bi bide egon direla definitu. Batetik, kolektibotik partikularrera aldaketa egin duten taldeak daude, eta, bestetik, partikularretik kolektiboari beti kantatu diotenak.

Lehenengo taldeari dagokio Jon Eskisabelen eskutik datorrigun adibide borobila. Izan baitira oholtzara igotzearen poderioz euren melodiekin batera letren gaietan ere eboluzionatu dutenak. Gaztelupeko Hotsak zigilupean argitaratu du Bide Ertzean taldearen ibilbidea biltzen duten *Zutaz kantatzeko* liburua eta aldeztu aurretik argitaratugabeak ziren 14 abesti biltzen dituen CDa. Liburuaren orrialdeetan herri baten egoera soziopolitikoaren aldaketetatik edaten duen artea erakutsi digu Eskisabelek. Musikaz gain, literatura eta antzerkia barne hartzen ditu liburuan erakutsi dizkigunak, eta agertzen diren diziplina guztiak lotzen dituen haria musika da: gaztetxeetan jotzen zuten Deabruak Teilatueta taldea izatetik, antzokiak hartu zituen Bide Ertzean izatera.

Bigarren taldeak urteak atzera letra intimistak idazten zituztenek tokirik bazutela erakusten duen arren, lehenengo taldekoean aldean euren publikoa nabarmenki murriztagoa zen. Era berean, egia da errealitateak buelta eman duela, eta gaur egun arrakastaren gailurrean daudenak dira barrura begiratzen dutenak. Urtearen amaieran BIDEhUTS kolektiboaren zigilupean *Epilogo bat* diskoa argiratu duen Anari sortzailea izan daiteke horren adibide. Azken lana artefaktua ere bada; izan ere, literaturan bagina legez, diskoa paratesuaren analisisa egin gabe ezin daiteke esentzian ulertu.

Diskoak artefaktu bezala ulertu zituztenak Kerobiako taldekideak ziren. 2014an Badok atarian argitaratutako elkarriketan «ez dugu magiarik aurkitzen» azalduta desagertu

zirenak, bi urte igaro ondoren, Anticontinente izenpean itzuli dira. Esentziari fidel, niaren ardatzean jarraitu arren, erraiak asebeteak dituen gitarra akustikoa protagonista duen lan soilarekin itzuli dira.

Jo-[h]an edo itzuli

2016a musika itzuleren urtea izan da. Aitor Ibarra *Auo* abeslariaren hitzetan, Etsaiak taldeko «naufragoak» batu dira EtsaiakEroak taldean, horregatik itsasoan joan edo itzuli ez dakiten horien izena jarri diote Baga Bigak kaleratutako diskoari. Hastapenetan Bide Ertzean taldeari lotuta egon zen Labrit bakarlari usulbidarrak hamalau urteko isilunea eten du *Zortzi* izena duen diskoa kaleratuta. Samplerretatik edaten duten zazpi kantek aldarrikapen elektronikoa irmoa egiten dute. Alta, Aitor Etxebarriak, *El_Txef_Ak*, urteak daramatza Euskal Herrian musika organikoa ez den edozerk barreiatzen dituen aurreiritzi ezkorren kontra egiten. Paradoxikoki, Bergarako eszena ere ederto ezagutzen duen gernikarrak arrakasta handiagoa izan du nazioartean etxean baino. Hala ere, laudorioak jasotzeko tenorea iritsi zaio; aurten kaleratu du, Franco diktadorearen agindupean Gernika bonbardatu zuteneko 79. urteurren gomuta omentzeko ikuskizunaren soinu banda. Bernardo Atxaga, Ruper Ordorika edota Mursegoren lanak biltzen ditu *Markak (Gernika 2016)* emankizunak, eta ikuskizunera-ko Ander Mujikarekin batera landu du Etxebarriak musika.

Hiru urte atzera, *Ez da amaiera* agindu zuen Garik, eta hitza bete du: bandarekin itzuli da Gari & Maldanbera formatuan *Estutu* izeneko diskoa aurkezteko. Legazpiarrak baino urtebete gehiago Eibarko boskote batentzat: lau urte behar izan ditu Kokein taldeak *Lurpekhariä* azaleratzeko. Horien bien bitartean dantza egin dute etorkizun ezjakina sinetsarazi ziguten Willis Drummond taldeko kideek. Atsedena behar zutela iragarri bazuten ere, hilabete batzuetara jantzi zituzten tresnak *Tabula rasa* diskoaren emaitzan ezinbestean eragina

duten aldaketekin: Rafa Rodrigoren lasaitasuna Joseba B. Le-noirren berehalakotasunak irentsi du, eta ekoizle batekin lan egin dute, hots, taldetik at dagoen norbaiti kankak lantzeko aukera eman diote estreinakoz. Heldutasun ezagunari eutsi diote, batez ere gitar sendoak besarkatzen dituen geruzak ehuntzeko. Musikari handien traza hartu behar zutela espero izan du audientziak taldearen jaiotzatik. Erosotasunez erantzun diote entzuleriari; maisutasunez eta garrantzi handia duten gaiei helduta. Jauko Barik, Keike edo Berri Txarrak-ek egin bezala, Willis Drummond-ek ere genero berdintasunari egin dio abestia. Errazena kantua egitea da, ez ordea musikatzeko diren hitzekin egunerokotasunean koherenteki jotkatzea. Erabat beharrezkoa da historikoki maskulinoa den musika munduaren markoan genero berdintasunaz hitz egitea, oraindik lehenengo pertsonan bizitako egoera bereizleak gertatzen baitira: jack bat konektatzen ote dakiten galdetzen zaie, teknikan lan egiten zein salmenta arduetan ari badira ez zaie behar besteko meriturik aitortzen edota femininotzat jotzen diren ezaugarrien arabera epaitzen dituzte, edertasun, hauskortasun, zaugarritasun eta babesgabetzaren arabera.

Balia [...]

2016an feminizazio prozesua betean bizi du Euskal Herriko musika sektorea. Marko heteroarautuan emakumeek historikoki jasan dituzten lan baldintzen izaeratik edaten duen hitzak sobera ondo definitzen du gaur egun musikariek bizi duten egoera: talentudunak izan behar dute, denbora eta espazioan malgutasunez aritu behar dira, erabateko konpromisoa eskatzen zaie (izan ere, ezustekoren bat gertatuz gero berehala erantzun behar baitute), sistema ekonomikoarekiko zaugarriak dira, ez baita ziurra euren lanagatik oinarritzko beharrak asetzeko adina diru jasoko dutenik, eta, azkenik, lanaren fruitutik jaiotzen dena eurek zaindu behar dute. Posibleki, azken ezaugarri hori begi kolpe batez atzemateko errazena da, eta

ezbairik gabe musika sektorearen feminizazio prozesua identifikatzeko giltza da. Euskal musikariena sekula ez da izan ogibide eroso, eta ezinegona areagotu besterik ez da egin, urteak baitaramatzagu diskoetxeen krisiari so eginez. Garai batean, enpresa-aterki berak biltzen zituen prozesuak; baina, gaur egun, sarri askotan, musikariak lotu behar du diskoa kalera-tzeak eta oholtzaratzeak berekin dakarren ekintzen multzoa: grabazioa, masterizazioa, banaketa (fisikoa eta digitala), prentsa kudeaketa, marka estrategia, *booking*-a eta *management*-a.

Zea Mayseko Aiora Renteriak ETB1eko *Ahoz aho* saioan aipatu zuenez, talde hasiberrientzat musika munduan murgiltzeko modurik gomendagarriena ez dator autoekoizpenaren eskutik. Aldea sinplea da: diskoetxe batek diskoaren ekoizpen gastuak bere gain har ditzake, baita promozioa egin; hala ere, kopiak (zenbait kasutan) taldeak ordaindu behar ditu, eta egindako obraren gaineko jabetza kontratuaren arabera izan ohi da. Autoekoizpenaren bideari jarraiki, taldeak dena ordaindu behar du, eta promozioa euren esku geratzen da; haatik, taldeak sormen lanaren erabateko kontrola daukan arren, zer egin dezake hasiberria denak merkatu masifikatuaren aurrean jotzeko aukeraren bat lortu ahal izateko? Horrela, bada, 2016an *Do it Yourself* filosofia eta jarrera politikoak indarra galdu duela agerikoa da; are gehiago, musikan murgildu nahi duten hainbat sortzailerentzat autoekoizpena, hautu bat baino, aukera bakarra bilakatzen baldin bada.

Bilorik gabe esan dezakegu: 2016an oso zaila da musikatik bizi ahal izatea. Zenbaitek musika eta marka egiteaz bizi diren arren, ez da gehienek bizi dutena. Kasu askotan, sortzaileak oinarrizko beharrak asetzeko beste ogibide bat izan beharko du, eta horrek musika aisialdian egitera behartuko du. Denbora eskasiak prekarizaziora bultzatzen ditu sortzaileak, eta asteburuko musikari bihurtu. Marko horretan, musika maite dutenek amildegiaren begiei so egin behar izaten diete, bi aukera dituzte: artisauaren bidea hartu eta gizentzen ez duen pasioarekin gorputza elikatu, edo seguru asko iraungitze data izango duen egile ibilbideari ekin.

[...] bideak

Gasolina erosteko adina diru irabaztea premiazkoa da errepidean bizitzeko. Bidea egin bitartean, eguzkiarekin ezkutatetara jolastu ohi du musikariak; egunez, trasteak kotxean sartu eta zuhaitz artean jarraitzen diote elkarri, ondoren, eguzkiaren berotasun, indar eta argitasunak bat egiten dute oholtza gainean, jaisterakoan alde egiteko orduak beharko dituen kiskalitakoaren usaina utzita. Musikariekin batera dira teknika arduradunak zein salmenta arduradunak. Horiek ere krisia pairatzen dute eta horien ukitua ere badauka musikariaren markak.

Euskal Herriko alde batetik bestera dabiltzanak jo ahal izateko aukera izan dute zenbait plazatan. Kultura instituzional eta industrialari lotuta handiagotu eta areagotu dira jaialdiak Euskal Herrian: Bilbo BBK Live, BIME edota Kutxa Kultur Festibalak inoiz baino jende gehiago batu dute 2016an, eta inoiz baino presentzia handiagoa izan dute bankuek. Hirurak Last Tour International enpresaren babesean daude. Hondarribia, Getxo, Gasteiz eta Donostiak fidelki jarraitu dute euren urteroko Jazz zita ospatzen: aldaketa handirik gabeko jaialdi egonkor eta esker onekoak izan dira laurak. Estilo horretan apustu sendoak argitaratu dira aurren: Big Boy talde zumaiarrak *Zapasalto* bigarren disko bihurria kaleratu du, eta, Starblues taldeak *Gu geu*. Nabarmena, baita ere, azkenek zigilukide dituzten Neighbor lehen bikote orain trioaren *Hau* bigarren diskoa; altxor sarkorra.

Euskal Herriko alde batetik bestera dabiltzanak berotasuna eskaini dieten plazak ere aurkitu dituzte. EHZ festibalak 2016an ere pentsamendu kritiko eta musikalerako esparrua dela erakutsi du. Usopop festibalak europar aniztasunaren euskalduntzea erakutsi digu. Sei kordadun Bidasoaren mitoiari jarraiki, Berako herria eta haren Ertz jaialdia euskal musika eszenaren ezinbesteko oinarri bilakatu dira. Donostian, Ez Dok Amaitu kolektiboak eta Zaldibiko Haizetxeak sortu dute hainbat talde babestu dituen aterkia: Pelax, Physis VS Nomos,

Liher edota Eraul tartean. Bilbon, euskal iruditerian oraindik ere aurreiritzi eskasak pizten dituen rock-indie-low-fi estiloaren aldeko apustuak irabazi du, eta Cuatrobarbas ekimenaren esku doan Yellow Big Machine taldearen tankerakoek irabazi dute partida. Sortzaileen plaza eta hausnarketarako topagunea izango den Biba! jaio da baita ere. Aurten bete-betean egonkortu den Basauriko MAZ jaialdiak euskal musika estiloen entsaladaren arteko zubilana egin du, eta 2016an zazpiak bat egin ditu oholtza gainean. Gasteizen Triangelu ekimena jaio da eszena indartzeko asmoarekin.

Euskal Herriak plazak sortzeko gaitasuna daukan arren, nola lor dezake musikak espazioak bete ditzan?

Galdera horren erantzuna gertu dagoela ematen du Durangoko Azokan jasotako hiru hari elkarren artean lotu eta horietatik tiratzean. Ruper Ordorikaren hitzak dira: «Talentu handia dabil hemen. Nik sentitzen dut eskaintza dela handiago eskaria baino. Gauza gehiago egiten da, entzuten dena baino eta irakurtzen dena baino. Eta ez dut esaten gehiago soilik numerotan, baizik eta baita kalitatean ere». Bere izaite hutsarekin musikan jarduteko ahotsa lantzea oinarrizkoa dela gogoratzen duen Beñat Axiariren azalpena erromantizismorik gabekoa da dioenean sortzaileek Frantzia daukaten intermitentzia estatusak Hegoaldekoaren begietan oso ona ematen duela, baina emanaldi asko egin behar direla eta horiek ordainpekoak izan behar dutela erregimen administratibo hori lortzeko. Parez pare zuen Aizpea Goenagak arnasa hartu eta zalantza izpirik agertu gabe erantzun zion Axiariri: «Euskal Herrian behar duguna da kultur mekanismo guztiak koordinatuko dituen aterki bat».

Atertu bitartean, musikak tabernetako bozgorailuetatik zeharkatzen ditu euskal rocka hil den edo bizirik dirauen eztabaidatzen dutenen gorputzak. 2017ari begira, euskal rockaren ustezko heriotzaren inguruan eztabaidatzea baino erronka handiagoa dauka euskal musikak; musikaririk ez balego ez bailegoke zertaz eztabaidatu. 🍷